

A szegények Summerhillje

George Dennison *A gyerekek életéből. Az „Első utcai” iskola története című könyvéről*

„A tanulás élménye egy teljesség megélése. A gyerek érzi a maga ereinek egységet, és az őt körülvevő emberek folytonosságát. A szülei, a barátai, tanárai [...] egy jövőendő világot képesek elé rajzolni, és ő ebben a világban érzi a saját lehetséges erejét. Minden, ami megkurtyítja ezt a teljességet, az nem teljes értékű tanulás. Gyerekek, akik eltárolnak tényeket, és papagájként visszaadják a válaszokat (mint azt John Holt az „Iskolai kudarcok” c. könyvében bemutatta), nagy aggodalmaktól szenvednek. Amikor emberekhez kapcsolódnak, akkor ebben nincs benne, hogy érzik erejüket, hanem elnyomják saját igényeiket. A lázadó gyerekek jobban ragaszkodnak az ösztöneikhez, de ők szenvednek a biztonságérzet hiányától a konfliktusok miatt, melyek az emberekkel kapcsolatban érik őket. (1, 2)

Adöntő dolog, ami a „Első utcai” iskolában megvalósult, ez volt: legjobb képességeink szerint kikapcsoltuk azokat a tényezőket, amelyek akadályozták az értelem természetes növekedését; mindent arra tettünk fel, hogy valószínű kapcsolat jöjjön létre a tanár és a gyerekek között, és megpróbáltuk visszaállítani (messze a tökéletestől) a tapasztalások folyamatosságát, amelynek meglete esetén minden gyerek növekedhet. Nem meglepő, hogy ezek között a körülmények között a gyerekek élni kezdtek. Rettenetesen unatkoztak, és a kudarcoktól szenvedtek. Pedig a könyvek érdekesek, a számok is, és a festmények is, és a világról szóló tények.” (George Dennison)

A könyvre kedvenc szerzőm, John Holt (lásd: Fóti, 2006/2007) hívta fel a figyelmet, amikor 1969-ben recenziója elején ezt írta:

„Néhány hónap óta, amikor tanárokhoz, vagy más emberekhez beszélek, akik kapcsolatban vannak az oktatásügygel, akkor azt szoktam mondani, hogy bár az utóbbi időben számos jó könyv jelent meg az oktatással kapcsolatban, beleértve a saját könyvem is, amit érdemes elolvasni, ha csak egy könyvre van idejük, akkor vegyék elő Dennison könyvét, *A gyerekek életéből*. Ez messze a legérzékenyebb, megindítóbb és fontos könyv az oktatásról, amit valaha olvastam, vagy amit egyáltalán el tudok képzel-

ni. Bár el tudom képzelni, hogy az eljövendő években meg sokat fogunk megtudni az emberi növekedésről és fejlődésről, amit ma még nem tudunk, de kétféle, hogy lesz meg egy olyan könyv, amiből megértésünk ennyire előre haladna.” (Holt, 1969)

Ez után a forró ajánlás után vettem kezembe a könyvet, és nem csalódtam. Annyira szépnek találtam, hogy kedvem lett legalább az első fejezetet lefordítani.

Arról az időszakról, amikor a könyv megjelent, az amerikai iskolarendszer történetét kutató Martin Bickman (2003) a következőket írta:

„Az 1960-as évek közepétől az 1970-es évek közepéig tartó évtized a legjobb és a legrosszabb időszak volt azoknak, akik a tanulás egy aktívabb modelljét támogatták Amerikában. A legjobb időszak volt, mert például a »nyitott osztály« fogalma kulturális jelenségévé lett, amelyet kézikönyvek, újságok, hálózatok támogattak, a szövetségi kormányzat aktív támogatásával. Nemcsak izolált iskolák léteztek, különösen tehetséges tanárok vezetésével, mint Bronson Alcott– vagy Caroline Pratt, hanem elég tanár, diák, és elég lendület, hogy ezek egy kritikus tömeget érjenek el, amit mozgalomnak is nevezhetünk. Ebben az időszakban keletkezett, mind mennyiségben, mint minőségben, a legtöbb oktatásról szóló könyv országunk történetében. Valójában ez az időszak mondhatja magáénak, hogy egy új műfaj született, amely összekapcsolja a személyes beszámolót, a kulturális elemzést, a radikális társadalmi jövődőlést nagyszerű irodalmi

értékű könyvekben, mint John Holt „How Children Fail” (1964/82) (3), Herbert Kohl „36 Children” (1967), James Herndon „The Way it Spozed to Be” (1968) és George Dennison „The lives of Children” (1969). Az emberi jogi és a háborúellenes mozgalmakból kölcsönzött teremtő erővel sok elkötelezett fiatal fordult az oktatás felé, amiben az egész társadalom felszabadításának és megváltoztatásának útját látták.”

George Dennison (1925–1987) a New School for Social Research Egyetemen tanult, és bár elsősorban író szeretett volna lenni, sok iskolában tanított az óvodától a felsőbb iskoláig. Miután Paul Goodman kiképezte a Gestalt-terápia New York-i intézetében terapeutának, súlyosan sérült gyerekekkel foglalkozott. Két házassága is rosszul végződött. Ekkor mutatta be őt Paul Goodman Mabel Chrystie-nek. Mabel Chrystie, az „Első utcai iskola” későbbi alapítója, az 50-es évek végén állami alkalmazásban álló tanítónő volt New Yorkban. Itt olyan gyerekekkel foglalkozott, akik bár idősebbek voltak, mégsem tudtak olvasni. Ebben az időben olvasta más szerzők mellett Paul Goodman és A. S. Neill könyveit.

A 60-as évek elején a Summerhill alapító skót A. S. Neill tanítványa, Robert Barker, aki tanított is ott, New York közelében egy Summerhill mintának tekintő bentlakásos iskolát alapított. Mabel Chrystie három évig tanított ebben az iskolában, és meggyőződött arról, hogy az ott alkalmazott elvek és a gyakorlat jobb annál, mint amit az állami iskolák nyújtanak a gyerekeknek. Arra gondolt, hogy a szabad iskolák akkor tudnának a legtöbbet

tenni, ha helyi közösségekben működnek, és az iskolába az annak közelében lakó gyerekek járhatnak. Magánadományozóktól szerzett pénzt erre a kísérletre, amivel egy kétéves periódust sikerült megfinanszírozni. Az iskola eredetileg Manhattan városrész First Street utcájában jött létre. Az iskolában 3 főállású (Mabel Chrystie, Glória Ara-noff, Susan Goodman) és egy félállású (George Dennison) tanár dolgozott.

George Dennison Mabel Chrystie-vel való találkozása után csatlakozott a tanári karhoz mint az idősebb fiúk tanára és terapeútája.

Az iskola működése alatt vezetett naplójából keletkezett a *The Lives of Children* című könyv, amelyik sokak által elismerten az egyik legjobb írás, amit a szabad iskolák mozgalma létrehozott.

Az iskola New York egyik szegénynegyedében, a Low-East-Side-on működött 1964 és 1966 között. Az iskolába 23 gyerek járt, feketék, fehérek, Puerto Ricóiak nagyjából egyenlő arányban. Valamennyien szegény családok gyermekei voltak. A családok fele segélyen élt; a diákok mintegy fele koráb-

ban olyan iskolákba járt, ahol a súlyos tanulási és viselkedési problémákkal küszködőket oktatták. Olyan gyerekek voltak, akiket a világ minden táján megtalálhatunk, és akiket a gigantikus iskolarendszer nem tud elérni, akiknek ez a rendszer nem tud segíteni. Az „Első utcai” iskola, amelyik nem költött többet egy tanulóra, mint az állami iskolák, nem vallott kudarcot. A gyerekek jól érezték magukat, fejlődni, tanulni kezdtek.

Dennison egy 1973-ban készült interjúban ezt mondja az iskoláról:

Az állami iskolarendszer igyekszik számos dolgot elhallgatni: az iskolai vandalizmust, az iskolakerülőket üldözését, valamint azt, hogy a rossz iskolai teljesítmények jórészt az iskolai oktatói módszerek következményei, és nem a gyenge tanulóanyag miatt jön létre. Az „Első utcai” iskola bizonyította, hogy lehetséges az iskolán belül a személyiségzavarok gyógyítása, és amikor a gyerekek személyisége előnyösen megváltozott, tanulási képességeik is ugrásszerűen javultak.

„Az »Első utcai« iskola, amelyről könyvem beszámol, egy szabad iskola volt, ami azt jelenti, hogy a gyerekek számára a tanításban való részvétel önkéntes volt, és nem lettek megbüntetve, ha távol maradtak. Az ilyen szabad iskolák elmélete és praxisa mögött természetesen A. S. Neill Summerhill-i iskolája áll. De a mi »Első utcai« iskolánk egyben egy kisméretű iskola is volt, mint azt Paul Goodman javasolta. Beláttuk, hogy alternatív programokat mamut-iskolákban nem tudnánk megvalósítani. Nem vettünk fel többet 25–30 gyereknél. Néhány mini-iskola utcai iskolának is nevezte magát, arra utalva ezzel, hogy a közelben lakók számára léteznek, nem a nyilvános iskolai bürokrácia számára.”

Az iskola állami bürokráciája csak olyan reformokat engedélyez, amelyek státusát nem veszélyeztetik. Márpedig Dennison szerint radikális reformra lenne szükség, olyanra, amely Neill, Goodman, Dewey és Tolsztoj eszméire támaszkodik. A szabad, kisméretű, utcai iskolák jelenthetnék e reform alapjait. Ezek az iskolák nem igényelnek komplikált, hierarchikus bürokráciát, érthető tehát, hogy a bürokrácia nem akar tudomást venni róluk. Az utcai iskola felnőttek és gyerekek találkozási helye, ahol közösen tevékenykedhetnek, miközben a gyerekek elleshetik és megtanulhatják a felnőttek ismereteit és készségeit.

Dennison hatást gyakorolt azzal, hogy Willárd, José, Maximé és a többi gyerek életén keresztül bemutatta: ez az iskola képes volt ezeket a gyerekeket megmenteni, és a rasszizmus, az erőszak ördögi köreiből kiszabadítva őket visszaadta nekik nevetésüket, sírásukat, spontaneitásukat. Rámutatott arra, hogy az állam által monopolizált iskolarendszer micsoda rettenetes pusztítást végez, és milyen sok hátrányos helyzetbe hozott gyereket hagy maga mögött.

Az állami iskolarendszer igyekszik számos dolgot elhallgatni: az iskolai vandalizmust, az iskolakerülőket üldözését, valamint azt, hogy a rossz iskolai teljesítmények jórészt az iskolai oktatási módszerek következményei, és nem a gyenge tanulóanyag miatt jön létre. Az „Első utcai” iskola bizonyította, hogy lehetséges az iskolán belül a személyiségzavarok gyó-

gyítása, és amikor a gyerekek személyisége előnyösen megváltozott, tanulási képességeik is ugrásszerűen javultak.

Az iskola az állam monopóliuma, amely két olyan sajátosságon alapul, melyek nem szolgálják a fiatalok érdekét: egyrészt az általános iskolakötelezettségen, másrészt azon, hogy az iskolában csak az állam által arra kiképzettek oktathatnak. Az iskolának olyan emberekre lenne szüksége, akiknek nem feltétlenül van diplomájuk, de szívesen töltik idejüket gyerekekkel, akiktől a gyerekek szívesen tanulnak. Ezek az emberek lehetnek háziasszonyok, kereskedők, szakemberek. Ezek az emberek egy nagyszerű tárház kincseivel tudnák megajándékozni a gyerekeket. Ezek az emberek nem lennének örökké tanárok, és ki- és beközlekedhetnének a tanítás világába. Így tette ezt Dennison is, aki mint író kirándult az iskolába, hogy ott bizonyítsa eszméi életképességét, és közben anyagot gyűjtsön műveéhez.

Nem csoda, hogy azok a szabad iskolák, amelyek százzámra keletkeztek a 60-as évek vége felé Amerikában, végül nem sokáig tudták fenntartani magukat. Ennek legfontosabb oka, hogy nem voltak barátaik a felsőbb körökben, azok között, akik az emberek adóját szétosztják. Míg az állami iskolákba milliárdokat pumpálnak, addig a szabad iskolák csak az egyszer már megadóztatott szülőkre számíthatnak, vagy idejük jó részét pályázatok írásával kell eltölteniük.

Ahogy az állami iskolák, ugyanúgy a szabad iskolák is sokfélék voltak. Mai szemmel visszatekintve azok a gondolatok, amelyeket Dennison könyvében kifejt, azt a típust testesítik meg számomra, amit ma is szívesen látnék a mamut-iskolák helyett. Az „Első utcai” iskolában komolyan vették, hogy a szabadság a kényszer ellentéte. A gyerekeket azonban nem hagyták magukra. Dennison és tanártársai világossá tették, hogy szeretnék fontos dolgokra megtanítani a gyerekeket. Mindennél fontosabb azonban, hogy ezt a kívánást nem támasztották alá kényszerrel, amint ezt az iskola nap nap után teszi.

Mindezeket John Holt (1990, XX.) így fogalmazta meg *How Children Fail* című könyvében:

„Iskoláinkban soha nem lesz valódi tanulás addig, amíg azt gondoljuk, hogy a mi kötelességünk és jogunk megmondani, mit tanuljanak a gyerekek. Soha sem tudhatjuk pontosan, hogy a tudás és a megértés mely darabjára van a leginkább szükségük, melyik fogja a legjobban segíteni és továbbfejleszteni a valóságképüket. Ezt kizárólag ők tudhatják. Lehet, hogy egy diákunk nem épp a legjobban dönt, de nálunk még akkor is ezerszer jobban választ. A legtöbb, amit tehetünk hogy segíteni próbálunk, és nagyjából elmondjuk, hogy mit hol talál, s hogyan érheti el. Neki magának kell aztán kiválasztania és döntenie abban, hogy mit akar, és mit nem akar megtanulni.

Még egy ok van, és talán ez a legfontosabb, amiért vissza kell utasítanunk azt az elképzelést, amely szerint az iskola és az osztályterem az a hely, ahol a gyerekeknek az idő legnagyobb részét a felnőttek utasításának végrehajtásával kell tölteniük. Ha ugyanis bármire kényszerítjük a gyerekeket, azt félelem és megfélemlítés nélkül nem tudjuk megtenni. Főlöszleges azzal áztatni magunkat, hogy ez nem így van.

Azok az állítólag haladó szellemű személyiségek, akik mostanáig oly nagymértékben befolyásolták az amerikai oktatást, ezt az egyet nem vették észre, s nem veszik tudomásul ma sem. Megnyilatkozásaik és írásaik alapján úgy tűnik, azt gondolták, hogy lehet jól és rosszul kényszeríteni a gyerekeket (a »rossz« ez esetben durva, kegyetlen módszereket, a »jó« pedig a gyengéd, kedves és körmönfont rábeszélő stílust jelenti). És ha a jó mellett kitarunk, és elkerüljük a rosszat, akkor nem árthatunk. Ez az egyik legnagyobb tévedésük, és ez a fő oka annak, hogy az általuk megál-modott oktatási forradalom eddig még soha nem következett be.

A fájdalommentes, fenyegetés nélküli kényszer – illúzió! A kényszer elválaszthatatlan párja és kikerülhetetlen következménye a félelem. Ha azt hisszük, hogy feladatunk abból áll, hogy a gyerek akaratától függetlenül elérjük azt, amit akarunk, akkor nincs más választásunk, mint félelmet kelteni benne attól, ami akkor fog történni, ha nem engedelmeskedik. Ezt lehet régmódián, nyíltan és bevallottan csinálni. Bevethetjük a durva kiabálást, kilátásba helyezhetjük a szabadság korlátozását vagy a verést. De csinálhatjuk modernebbül is, körmönfontan, kedvesen és nyugodtan: visszatartjuk azt az elfogadást és dicséretet, amitől nevelésünk következtében vált függővé a gyerekek. Vagy felvázolhatjuk, milyen büntetés vár rá, egy kicsit ködösen, nehogy pontosan elképzelje, de ahhoz elég fenyegetően, hogy

megijedjen tőle. Az ügyesebb tanárokhöz hasonlóan nagy jártasságra tehetünk szert abban, hogy miként lehet szavakkal, gesztusokkal, sőt mosollyal »pofozkodni«. Eljátszhatunk a gyerekekben lakozó büntudattal és szégyennel is, hiszen ez a kettő a félelem nagy tartalékait mozgósíthatja. Esetleg szabad utat engedhetünk azzal kapcsolatos félelmeinknek, hogy mi lesz, ha nem engedelmeskednek – ez is eléri őket és átragad rájuk. A gyerekek egyre inkább azt érzik, hogy az élet telis-tele van veszélyekkel, amelyekről csak hozzánk hasonló jóindulatú felnőttek védhetik meg őket. S ez a jóindulat mulandó, mindennap ki kell ám érdemelni!

Mi a megoldás? Csakis egyféle lehet, más kiutat nem látok. Olyan iskolára van szükség, amelyben minden egyes gyerek a maga sajátos módján elégítheti ki kíváncsiságát, fejlesztheti tehetségét és képességeit, és érdeklődésének megfelelően tanul, és a körülötte lévő felnőttek és gyerekek révén bepillantást nyerhet az élet sokszínűségébe és gazdagságába. Röviden, az iskola legyen egy óriási »svédasztal«, nyújtson lehetőséget a sokféle intellektuális, művészi, kreatív és mozgásos tevékenységre. Ebből minden gyerek kívánsága szerint annyit és azt vesz, amennyit és amit akar (sokat vagy éppen keveset, mindegy).”

Ahhoz, hogy a gyerekek tanuljanak (ez alatt nem a felszínes magolást értem), az kell, hogy intellektuálisan intim viszonyba léphessenek egy-egy tanárral. Ezt persze nem lehet előírni semmilyen törvénnyel. De nincs is szükség rá: a legfontosabb az lenne, hogy a tanárok lojalitása ne az adminisztrációnak szóljon, hanem legfontosabb kötelességük a gyerekek felé irányuljon. Csak ebben az esetben jöhet létre autentikus kapcsolat a felnőtt és a gyerek között. Egy ilyen kapcsolat léte a fejlődés elengedhetetlen feltétele. A tanárok, akik egész életüket az iskolában élnek le, és legfontosabb törekvésük az iskolarendszerben karriert csinálni, feláldozzák a legfontosabbat, amire a gyerekeknek szüksége lenne.

Mindennek az a következménye, mint azt Dennison fent említett interjújában elmondja, hogy „az iskolák minden igazi demokratikus életet lehetetlenné tesznek. Egy valóban demokratikus társadalom tájékozott szavazókat kíván (Jefferson) (4), nem csupán férfiakat és nőket. Egy ilyen társadalom abból éli, hogy az éppen érvényes módszereket folyamatosan kriti-

zálja, és egy jobb élet lehetőségeit keresi (Dewey). A tradicionális iskolarendszer megsemmisíti ezeket a képességeket.

Egy szabad iskolát megalapítani és fenntartani nagyon nehéz dolog. Míg az állami iskolarendszer iskolái vidáman léteznek, és nincsenek kitéve semmi veszélynek, éppen mert államiak és be vannak betonozva, addig a szabad iskoláknak állandó harcot kell vívniuk a bürokrácia packázásaival (lásd Stronach, 2006, 118–137.). A mai társadalom ugyanúgy, mint Dennison idejében, egy bezárkózott elitkultúra mellett egy másik kultúrát termel, amely leszakad, amely egyre brutálisabbá válik, és ahol a gyerekeknek nincs esélye az úgynevezett „szabad” versenyben.

A változtatás egyetlen társadalmi esélye abban áll, hogy decentralizálni kell, vissza kell szerezni az ellopott autonómiákat, meg kell fékezni az elburjánzott bürokráciát, hogy az adók fölött az adófizetők rendelkezzenek. A társadalomnak emancipálódni kellene, és az emberi közösségeknek a mainál sokkal nagyobb autonómiát kellene kivívniuk.

Mabel Dennison 1999-ben a könyv új kiadásának előszavában így ír:

„Az iskola nem volt képes minden gyereknek mintegy varázslatra segíteni, mint ahogyan azt remeltük. George mondta egyszer nekem, hogy ha az ember a gyerekek helyzetét meg akarja javítani, akkor meg kell javítania a felnőttek életét. Ezt nem értettem akkor a maga jelentőségében. Akkoriban a képzésnek nagyobb jelentőséget tulajdonítottam, mint ma. Ma látom azt, hogy először elegendő jövedelem, lakásvizonyok és egészségügyi szolgáltatás tudja a gyerekeknek azt a biztonságot megadni, minek talaján a képzés hatékony lehet.

Az embereknek, akik szélsőséges szegénységben élnek, nincsenek választási lehetőségeik, és csak nagyon kis mértékben szabadok. A családoknak csak nagyon kevés lehetőségük van az iskolán túl a gyerekeknek tanulási te- reket és képzési lehetőségeket biztosítani. Már az egészen kis gyerekek nagyon kíváncsiak, hogy szüleik milyen munkát végeznek, és nagyon nagy szégyenérzet tudja őket eltölteni. A szegénység nem csupán közvetlenül hat, mint gyakori szükségállapot, hanem ezen túl is hatással van a gyerekekre úgy, hogy azt mint egy növekvő katasztrófát élik meg. [...]

„A gyerekek életéből” 1969-ben jelent meg, három évvel azután, hogy az iskola bezárt, és

hogy kislányunkkal együtt átköltöztünk New York Lower East Side negyedéből Maine állam vidékies részébe. Levelek és előadási felkérések követték George-ot oda. A könyv megjelenését követő tavaszon írta naplójába George, hogy hetente egy fél tucat levelet kap a könyv olvasóitól, elsősorban fiatal tanároktól. Néha jöttek levelek olyan szerzőktől, akik az akkori oktatási vitákban nagyon ismertek voltak, mint A. S. Neill Summerhillből vagy John Holt.

A könyv megjelenése utáni években George sokszor beszélt alternatív oktatási konferenciákon, tanárjelölteknek főiskolákon és egyetemeken, valamint közigazgatási oktatási bizottságokban. Emlékszem, a fairmingtoni Maine Egyetem tartott nevelésfilozófiai szemináriumát után elmesélte, hogy a résztvevők közül többen sírásban törtek ki. Sírtak, mert mesélt nekik valamit a gyerekekről, amit mindig is tudtak szívük mélyén, de amit soha senki ilyen őszintén még nem mondott el nekik.

Mi továbbra is szívesen működöttünk volna az iskolát, ha tudtunk volna pénzt szerezni. Célunk az volt, hogy befolyást gyakoroljunk a nyilvános iskolákra. A többi tanár és én is tudtam, hogy George jegyzeteket csinált ahhoz, hogy az iskoláról írjon. Mi rábiztunk magunkat arra, hogy gondolatait olyan szerkesztetbe hozza, hogy azok egy gyönyörű szöveget alkossanak. Azt reméltük, hogy könyve hozzásegíti az iskolát ahhoz, hogy jobban ismertté váljon, ne csak a szomszédságban, és ez így is lett. Az iskola bezárása után Susan, aki eredetileg újságíró volt, terapeuta lett, Glória hű maradt a tanításhoz, és azóta Portlandben, Oregon államban dolgozik mint tanár, nevelő és iskolaigazgató. A könyv sok nevelő előtt ismert, és egyik vagy másik iskolaigazgató ajánlja is elolvasásra fiatalabb kollégáink. Ovassák olyan családok is, akik gyerekeiket otthon tanítják. Oktatással foglalkozó szemináriumokon is használják mint ajánlott olvasmányt. Tudunk olyan tanárról, aki a könyv hatására határozta el, hogy tanár lesz.”

Ismertetőmben igyekeztem a könyv filozófiáját visszaadni. Adós maradtam a társadalmi környezet vázlatos ismertetésével, amiben a könyv született Az USA 1960–1975 közötti története nagyon érdekfeszítő történet. Az ellenkultúrának nevezett jelenség nem az a klisé, amire sokan gondolnak. Az ellenkultúra nem csupán rockzenét, drogokat, hippiket, kommunákat jelent. A polgárpukkasztó felszín mögött egy lázadás bontakozott ki az amerikai élet elszegényedése ellen. Ezt az elszegényedést az okozta, hogy a társadalom bürokratikus irányítása egyre inkább

kihúzta a talajt a polgári kezdeményezések alól, megsemmisítve a közösségi életet.

Amire a társadalom uralkodó elitjének szüksége van, az nem a felelősen gondolkodó, önálló állampolgár, hanem a gondolatlan munkaerő. Erich Fromm magyarul is megjelent könyvei jól írják le ezeket az időket. Ez ellen a tendencia ellen lázadtak fel a fiatalok, a szülők. Az előbbieket azért is lázadhattak, mert nem volt mit veszteniük, az utóbbiak pedig azért, mert olyan könyvek, mint Goodman, Neill, Holt és

Dennison írásai kinyitották a szemüket, és megmutatták a rendszer negatív hatásait. Ez a rendszer az iskolában és az iskola révén is működik. Látszólag a tanár objektivitásra törekedve, tudományos módszerek szerint tanít és osztályoz, állapít meg tanulási problémákat, valójában azonban nagyon gyakran szégyenít meg és tesz tönkre gyerekeket. Ezt persze nem fogja beismerni és kapaszkodni fog a tudományosság köntösébe. Erről a köntösről bizonyítja be Dennison, hogy ez nem más, mint a király új ruhája. Az iskolakritikus Neill,

Holt és Dennison bemutatják a meztelen iskolarendszert, ahogyan az butít, rombolja az intelligenciát, tönkreteszi a gyerekek szociális érzékenységét. Persze mindez nem kizárólag az iskola műve, de nagy része van benne. Nem véletlen, hogy Holt recenziójában megjegyzi: „Ez az a könyv, amelyik lerombolja az alibiket és a kifogásokat. Nem mondhatjuk tovább, hogy nem tudjuk, miért vallunk kudarcot, nem mondhatjuk, hogy nem tudjuk, mit kellene a mai

iskola helyett csinálni, vagy hogy ez nem finanszírozható. Ha továbbra is ragaszkodunk hibás módszereinkhez, amivel akadályozzuk és elrontjuk millió gyerek életét és szellemét, akkor ez csak azért lehet, mert valójában valami titokzatos okból ezt akarjuk csinálni.

Dennison tézisé, hogy az iskola nem csupán a gyerekek tanításával, hanem egész életükkel kellene, hogy foglalkozzon, mindenkinek meg kellene értenie, és minden iskola falára ki kellene írni. Amiért nagyon

megszerettem a könyvet, az az, hogy nem csupán diagnózist nyújt, hanem megadja a probléma terápiáját is. Hogy miért betegít (5) és butít az iskola, és hogy mit lehetne tenni, hogy ez ne így legyen? Sok érzékeny tanár tudja, hogy a lázadó gyerekek életének háttérben nagyon is érthető problémák állnak. Ahova sokan nem jutnak el, az az, hogy mit is lehetne tenni azért, hogy az iskolai struktúrák sokkal több gyereknek adjanak kedvező környezetet, hogy, mint Dennison mondja, az iskola regeneratív faktor legyen. Aki a könyvet elolvassa, látni fogja, hogy van

ilyen út. Erre az útra azonban küzdelem nélkül nem lehet rálépni. Dennison könyve iránytű lehet!”

Történeti adalékként álljon itt a 86 éves A. S. Neill levele Dennisonhoz, amit azután írt, hogy elolvasta könyvét:

„1969. december 9.

Átkozott George, te felidézted rossz lelkiismeretemet, hogy csak középosztálybeli gyerekeket veszek fel. Nincs más út, mert iskolapénzt kell szedni, mert nincs támogatás.

Olyan iskolára van szükség, amelyben minden egyes gyerek a maga sajátos módján elégítheti ki kíváncsiságát, fejlesztheti tehetségét és képességeit, és érdeklődésének megfelelően tanul, és a körülötte lévő felnőttek és gyerekek révén bepillantást nyerhet az élet sokszínűségébe és gazdagságába. Röviden, az iskola legyen egy óriási »svédasztal«, nyújtson lehetőséget a sokféle intellektuális, művészi, kreatív és mozgásos tevékenységre. Ebből minden gyerek kívánsága szerint annyit és azt vesz, amennyit és amit akar (sokat vagy éppen keveset, mindegy).

Különben csödbe mész.

A te könyvednek klasszikussá kellene válnia. A tanárok között nem lesz azzá, és hozzáteszem, hogy túlzottan elnéző vagy velük szemben. Sok levél, amit az USA-beli gyerekektől kapok, mutatja az iskolákat a másik oldalról, az életelenséget. Itt is van belőlük. Van egy csapat USA-beli gyerek, akik tönkreteszik az iskola bútorait és ablakait, mind középszintű, mind problémás gyerekek, ahol a szülők ezt elhallgatták előttem. Mindannyian szétesett családokból származnak, vagy olyan szülőktől, akik nem szeretik egymást. A világ minden terápiája nem képes gyökerestül kiirtani a neurózist, amit a kaliforniai otthonok teremtenek.

Meglep engem a sikered a gyerekeitekkel, hogy ilyen sokra jutottatok. Megmutattad az utat, ahogyan Homer Lane tette, de ne várj közvetlen hatást a tanárok között. A legtöbbjük inkább követi Skinner patkánytanítási módszerét, mert az sokkal könnyebb. Szimpatizálok veled, amikor megverted a gyerekek fenekét. Gyakran én is így éreztem, de visszatartott az, amit te is mint okot mondasz, hogy ez nem töri meg a jeget, azaz csak hozzátesz a gyülő-

tekintéllyel szemben. Színesek. Volt két néger kislány nálam az USA-ból. A mi gyerekeink soha nem vettek tudomást a bőrszínükről. Igazad lehet, hogy a gyerekek nem rasszisták.

Írjál tovább. Sok könyvet kapok az USA-ból, de azokat nem tudom elolvasni, mert nagyon nehezek, és telítve vagyok jással, hogy a tizedet elolvastam. Gondom van a Summerhill Társaság iskoláival. Mindenféle pletykákat hallok olyan iskolákról, mint George von Hilsheimer iskolája. Múlt év decemberben Orson Bean iskolájában voltam, ami jónak tűnt, de el van temetve azzal, hogy a városban van. Itt nálam, ha egy gyerek nem akar órára menni, akkor van 11 acre terület, ahol jászhat, fára mászhat, barlangot vájhat stb. stb. Meg a műhely, ami mindig nyitva van.

Szomorú, hogy egy ilyen ember, mint te, ilyen messze van. Túl öreg vagyok, hogy az USA-ba jöjjenek. A decemberi tv-utazás majdnem kiűtött engem. De ha te bármikor átjössz, mindenképpen gyere el hozzánk. Te egy született... nem tanár, hanem a gyerekek természetének megértője vagy, akiből olyan kevés van körülöttünk...

Neill”

Jegyzet

(1) Az angliai Leistonban működő Summerhill-i iskolát A. S. Neill alapította 1921-ben. Az iskolában a kezdetektől fogva nem volt kötelező az órák látogatása, és az iskolában széles jogkörű közös tanár-diák önkormányzat működött és működik. Az iskola a 60-as években vált híressé az USA-ban és az NSZK-ban, Neill (2004) könyve nyomán.

(2) Eredeti címe: *The lives of Children. The Story of the First Street School*. A könyv letölthető az Internetről a <http://www.vidyaonline.net/download/fss.zip> cím alatt. A 2006-os német kiadás címe sajnos teljes mértékben eltér az eredetitől (*Gestaltpädagogik in Aktion. Ein Praxisbericht*). Internetes antikváriumok-

ban megtalálhatók a korábbi kiadások *Lernen und Freiheit* címmel. Spanyol kiadása: *Las vidas de los niños. Una descripción práctica de la libertad en su relación con el crecimiento* (1972).

(3) Magyar nyelven lásd: Holt, 1990.

(4) Thomas Jefferson (1743–1826) az Amerikai Egyesült Államok harmadik elnöke (1801–1809) és az amerikai függetlenségi nyilatkozat fő szerzője volt. Az amerikai republikánus, demokratikus gondolat egyik legfontosabb képviselőjeként a demokrácia közösségekre épülő voltát hangsúlyozta.

(5) Ezzel kapcsolatban lásd még: Vekerdy, 2004.

Irodalom

Bickman, Martin (2003): *Minding American Education: Reclaiming the Tradition of Active Learning*. Teachers College Press.

Fóti Péter (2006/2007): *Amit az iskolában elfelejtünk. John Holt portréja*. Taní-Taní, 2. 23–39.

Holt, John (1969): *To the Rescue. The New York Review of Book*, október.

Holt, John (1990): *Iskolai kudarcok*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Neill (2004): *Summerhill – a pedagógia csendes forradalma*. 2001 Kiadó.

Stronach, Ian (2006): *Inspection and justice: HMI and Summerhill School. Summerhill and A. S. Neill*. Open University Press.

Vekerdy Tamás (2004): *Az iskola betegít*. Saxum Kiadó. <http://www.uni-miskolc.hu/~waldorf/vekerdy1.htm>

Fóti Péter
Ausztria, Bécs